

VILNIAUS UNIVERSITETAS
Teisės fakultetas

VYTAUTAS MIZARAS

**AUTORIŲ TEISIŲ APSAUGOS IR KITŲ INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS
TEISIŲ GYNIMO
TEORINIAI BEI PRAKTINIAI ASPEKTAI**

HABILITACIJOS PROCEDŪRAI TEIKIAMŲ MOKSLO DARBŲ APŽVALGA
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2009

TURINYS

I. Bendras teikiamų darbų apibūdinimas	3
1. Tyrimų objektas, tikslai, originalumas	3
2. Tyrimų metodika	6
3. Tyrimų aprobavimas	8
II. Teikiamų darbų apibūdinimas pagal temas	9
1. Autorių teisių apsaugos klausimai	9
2. Intelektinės nuosavybės teisių gynimo klausimai	16
III. Kitos publikacijos	21
Summary	22

I. BENDRAS TEIKIAMŲ DARBŲ APIBŪDINIMAS

Tyrimų objektas, tikslai, originalumas.

Po daktaro disertacijos apgynimo 2002 m. buvo viešai paskelbti 24 šios apžvalgos autoriaus parengti mokslo darbai: dvi monografijos, vadovėlio atskiros dalys, Civilinio kodekso komentarų tam tikros dalys, 16 mokslinių straipsnių, paskelbtų periodiniuose leidiniuose arba vienkartinuose leidiniuose, du mokslo darbai bendraautorių parengtuose mokslo kūriniuose.

Atliktus tyrimus galima suskirstyti į tokias grupes: (1) autorių teisių apsaugos klausimai; (2) autorių teisių ir kitų intelektinės nuosavybės teisių gynimo teoriniai bei praktiniai aspektai; (3) kitų privatinės teisės institutų analizė.

Habilitacijai teikiami mokslo darbai, susiję su dviem tyrimų sritimi – autorių teisių ir kitų intelektinės nuosavybės teisių apsaugos ir gynimo teoriniais ir praktiniais aspektais. Habilitacijai teikiama 14 mokslo darbų: viena monografija, du mokslo darbai (publikacijos) bendraautorystės pagrindu sukurtuose kūriniuose ir vienuolika mokslinių straipsnių. Recenzuota monografija yra parengta lietuvių kalba ir išleista 2008 m. Vienas mokslo darbas paskelbtas bendraautorių sukurtame kūrinyje, išleistame JAV Thomson Reuters/West leidyklos (anglų kalba) (ši duomenų bazė yra įtraukta į Lietuvos Mokslo Tarybos tarptautinių duomenų bazių sąrašą), kitas mokslo darbas paskelbtas Lietuvoje išleistame bendraautorių sukurtame kūrinyje (mokslinėje studijoje). Penki moksliniai straipsniai atspausdinti užsienio periodiniuose recenzuojamuose leidiniuose: vienas straipsnis - JAV periodiniame leidinyje, įtrauktame į ISI duomenų bazes (anglų kalba); vienas straipsnis - vienkartiname recenzuojamame leidinyje, įtrauktame į tarptautinę duomenų bazę (Springer), esančiame Lietuvos Mokslo Tarybos sąrašė (anglų kalba); du straipsniai periodiniuose recenzuojamuose leidiniuose, leidžiamuose Miuncheno Makso-Plancko intelektinės nuosavybės, konkurencijos ir mokesčių teisės instituto C. H. Beck leidykloje (vokiečių kalba); vienas straipsnis periodiniame recenzuojamame leidinyje, leidžiamame Ukrainos Mokslų Akademijos (rusų kalba). Šeši moksliniai straipsniai paskelbti lietuvių kalba Lietuvoje: keturi moksliniai straipsniai atspausdinti periodiniuose recenzuojamuose leidiniuose ir du moksliniai straipsniai vienkartinuose recenzuojamuose leidiniuose.

Habilitacijos procedūrai teikiami šie mokslo darbai (sąrašas pateikiamas pradedant nuo vėliausiai publikuotų darbų):

1. MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2008. 680 p. (ISBN 978-9955-616-46-7) (monografija).

2. MIZARAS, Vytautas. Lithuanian Copyright Law. In *Copyright throughout the World* (ed. Silke von Lewinski), Volume 2. Thomson Reuters/West, 2008, §§ 24:1 – 24:56 (Chapter 24) (<http://west.thomson.com/productdetail/148776/40668726/productdetail.aspx>). (mokslo darbas bendraautorystės pagrindu sukurtame kūrinys).

3. MIZARAS, Vytautas. Lithuanian Copyright: Historical and Modern Aspects and Trends of Development. *Journal of the Copyright Society of the USA*. Vol. 54, Nr.4, 2007, p. 829-860 (mokslinis straipsnis).

4. MIZARAS, Vytautas. Unfair Competition Law in the Baltic States. In *Law Against Unfair Competition. Towards a New Paradigm in Europe?* (Editors Reto M. Hilty, Frauke Henning- Bodewig). Berlin, Heidelberg: Springer Verlag, 2007, p. 249-257 (ISBN 978-3-540-71881-9) (Springer LINK) (mokslinis straipsnis).

5. MIZARAS, Vytautas. Компенсаторные правовые последствия нарушения неимущественных субъективных прав. *Теорія і практика інтелектуальної власності*, 3 (35) 2007, p. 42 – 56 (УДК 347.(77+78) (mokslinis straipsnis).

6. MIZARAS, Vytautas. Intelektinės nuosavybės teisių gynimo reguliavimo novelos: Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/48/ EB- materialiniai teisių gynimo būdai, neturintys kompensacinio poveikio. *Teisė*, t. 63, 2007, p. 59-75 (ISSN 1392-1274) (mokslinis straipsnis).

7. MIZARAS, Vytautas. Kompensatorische Rechtsfolgen von Immaterialgüterrechtsverletzungen: Rechtslage nach dem litauischen Recht und Überlegungen zu den Umsetzungsaspekten der Richtlinie 2004/48/EG zur Durchsetzung. *GRUR Int.*, 2006, Heft 12, p. 979-986 (ISSN 0435-8600) (mokslinis straipsnis).

8. MIZARAS, Vytautas. Intelektinės nuosavybės teisių gynimo reglamentavimo novelos Europos Bendrijos teisėje: pagrindiniai principai. *Teisė*, t. 55, 2005, p. 95-118 (ISSN 1887-29856) (mokslinis straipsnis).

9. MIZARAS, Vytautas. Autorių teisės ir gretutinės teisės. In *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje* (Bublienė, Danguolė; Mizaras, Vytautas et. al.). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 68 – 112 (ISBN 9955-557-83-4) (mokslo darbas bendraautorystės pagrindu išleistame leidinyje).

10. MIZARAS, Vytautas. Asmenys, turintys *locus standi* intelektinės nuosavybės gynimo bylose. In *Civilinio proceso pirmosios instancijos teisme reforma Baltijos jūros regiono valstybėse ir Centrinėje Europoje*. Vilnius: VU leidykla, 2004, p. 17-32 (ISBN 9986-19-766-X) (mokslinis straipsnis)

11. MIZARAS, Vytautas. Prevencinis autorių teisių ir gretutinių teisių gynimas. In *Autorių teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius: aktualijos ir perspektyvos*. LR kultūros ministerija, Vilniaus universitetas, Mykolo Romerio universitetas, 2004, p. 85-112 (ISBN 9955-501-87-9) (mokslinis straipsnis).

12. MIZARAS, Vytautas. Neturtinės žalos atlyginimas už autorių ir atlikėjų teisių pažeidimą. *Teisė*. T. 47, 2003, p. 87-104 (ISSN 1392-1274) (mokslinis straipsnis).

13. MIZARAS, Vytautas. Autorių teisių ir gretutinių teisių gynimo būdų reglamentavimas tarptautinėse sutartyse ir Europos Sąjungos teisės aktuose. *Teisė*, T. 44, 2002, p. 86-101 (ISSN 1392-1274) (mokslinis straipsnis).

14. MIZARAS, Vytautas. Das Urheberrecht in der Republik Litauen. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht. Internationaler Teil*, nr. 4 (2002), p. 303-314 (ISSN 0435-8600) (mokslinis straipsnis).

Kaip minėta, habilitacijai teikiami mokslo darbai susiję su autorių teisių apsaugos klausimais, tarp jų su tam tikrais šių teisių gynimo aspektais, taip pat kitais kai kurių intelektinės nuosavybės objektų teisinės apsaugos klausimais, kiek, pavyzdžiui, siejasi su autorių teisių ir kitų intelektinės nuosavybės objektų tarpusavio santykiu. Vykdoma pedagoginė veikla įvairiose teisės srityse sąlygojo tai, kad moksliniai tyrimai neapsiribojo vien tik intelektinės nuosavybės teisės problemomis (pvz., prievolių teisėje, civilinės teisės bendrosios dalies klausimais), tačiau pastarieji darbai neteikiami habilitacijos procedūrai.

Kadangi visi mokslo darbai susiję su naujais Lietuvos Respublikos teisės aktais tyrinėjamosiose srityse (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymu (įvairių redakcijų), kitas intelektinės nuosavybės teisės reglamentuojantys įstatymai (įvairių redakcijų), tai *pirmasis tyrimų tikslas* buvo analizuoti ir išaiškinti, remiantis kitų valstybių, Lietuvos doktrina ir teismų praktika, teisinio reguliavimo novelų esmę, pateikti tam tikro instituto ar dalyko fundamentalias žinias ir vertinimus. Atsižvelgiant į tai, kad, ypač intelektinės nuosavybės teisės srityje, dauguma analizuotų klausimų susiję su Europos Sąjungos ar tarptautinės teisės aktų nuostatų įgyvendinimu vidaus teisėje, *antrasis tyrimų tikslas* buvo išanalizuoti šio įgyvendinimo rezultatus, išnagrinti atitinkamų nuostatų turinį ir taikymo galimybes, atskleisti tinkamo ir netinkamo teisės taikymo atvejus, doktrininu aiškinimu šalinti esamas teisinio reguliavimo ar teisės taikymo spragas arba klaidas. *Trečiasis mokslinių tyrimų tikslas* – iškelti tam tikras teisės politikos formavimo, vystymo ir strategijos kryptis bei problemas, orientuojantis į racionalumo ir apsaugos funkcionalumo kriterijus.

Apibendrintai vertinant teikiamus mokslo darbus, galima akcentuoti jų *originalumą* (t. y. subjektyvų naujumą), o taip pat ir *objektyvų mokslinį naujumą*, kadangi visi moksliniai tyrimai susiję su Lietuvos jurisdikcija, kuri užsienio autorių paprastai nenagrinėjama. Vertinant Lietuvoje esamus mokslo darbus tose srityse, kurios sutampa su teikiamų habilitacijai mokslo kūrinių sritimis, teikiamų mokslo darbų individualumą galima apibūdinti tuo, kad visi darbai, lyginant su kitais tos srities mokslo darbais, susiję su naujesnio teisinio reguliavimo, tarp jų ir ES, teismų praktikos analize, išsamesniu įvairių klausimų vertinimu, naujų apibendrinimų ir pozicijų išsakymu.

Apskritai vertinant mokslo darbus autorių teisės srityje, teigtina, kad šioje srityje nebuvo ir nėra gausu mokslo darbų. Iki 2008 m. liepos 1 d. Lietuvoje išleistą literatūrą autorių teisės srityje galima būtų suskirstyti į kelias grupes: (i) bendro apžvalginio pobūdžio leidiniai bendrais intelektinės nuosavybės apsaugos klausimais, kuriuose paprastai viena dalis skiriama autorių teisės apžvalgai¹; (ii) monografinio pobūdžio mokslo veikalai, skirti kokiam nors vienam ar keliems autorių teisės institutams²; (iii) Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras³; (iv) atskiri moksliniai straipsniai periodiniuose leidiniuose (tokių yra ne daug) arba straipsnių (tarp jų ir konferencijų pranešimų) rinkiniai; (v) apgintos disertacijos⁴. Šios apžvalgos autoriaus parengti moksliniai straipsniai ir mokslo darbai Lietuvos ir užsienio leidiniuose daugiausiai skirti autorių teisių ir kitų intelektinės nuosavybės teisių gynimo klausimams nagrinėti, o teisių gynimo klausimai esančiuose kitų autorių darbuose paprastai nenagrinėjami arba aptariami labai paviršutiniškai ir fragmentiškai. Monografijos „Autorių teisė“ objektas turi sąlyčio taškų su kai kuriais minėtais kitų autorių darbais, tačiau tai natūralu, kadangi mokslo darbuose iš esmės privalu įvertinti ir kitų autorių mintis, pozicijas. Tačiau monografija pasižymi tyrimo kompleksiskumu, todėl tokio pobūdžio mokslinis tyrimas autorių teisėje yra pirmasis.

Tyrimų metodika. Nežiūrint to, kad mokslo darbai parengti naudojant įvairius tyrimo metodus, tačiau galima paminėti tris tyrimo metodus, kurie iš esmės visų mokslo darbų atžvilgiu laikytini kaip svarbiausi ir pagrindiniai.

---

¹ P.vz., ANTANAITIENĖ, Marija, Vanda; NAUJOKAS, Rimvydas. Praktinis įvadas į intelektinę nuosavybę, Vilnius: Lietuvos technikos biblioteka, 2001; ŽILINSKAS, Vytautas Jonas; KASPERAVIČIUS, Petras; KIŠKIS, Mindaugas. Intelektinė nuosavybė ir jos teisinė apsauga. Klaipėdas: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007.

² P.vz., USONIENĖ, Jūratė. Autorių teisių perdavimo ypatybės. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008; MIZARAS, Vytautas. Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Vilnius: Justitia, 2003.

³ VILEITA, Alfonsas. Autorių teisių *Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214 (10) straipsnio komentaras*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000.

⁴ 1990-2008 m. laikotarpiu Lietuvoje buvo apgintos keturios disertacijos autorių teisės klausimais: MIZARAS, Vytautas. Civiliniai autorių teisių gynimo būdai (Vilniaus universitetas, 2002 m.); KIŠKIS, Mindaugas. Kompiuterių programų teisinės apsaugos modeliai: pasaulinė patirtis ir Lietuvos perspektyva (Lietuvos teisės universitetas, 2002 m.), USONIENĖ, Jūratė. Autorių teisės civilinėje apyvarčioje (Lietuvos teisės universitetas, 2004 m.), BIRŠTONAS, Ramūnas. Duomenų bazių teisinė apsauga (Mykolo Romerio universitetas, 2007 m.).

Istorinis tyrimo metodas. Šio tyrimo metodas naudojimas pasireiškė dviem pagrindinėmis formomis. Pirmiausiai, grynai istoriniu aspektu buvo nagrinėjama autorių teisės, kaip teisės instituto, raida, tiek kitose valstybėse, tiek Lietuvoje. Tačiau istorinis tyrimo metodas pasireiškia ir nagrinėjant jau atskirus klausimus. Šia antra forma istorinio tyrimo panaudojimas labiausiai reikšmingas tuo, kad jis buvo būtinas, dėl kelių priežasčių. Pirmia, norint atskleisti probleminius klausimų aspektus, pateikiant, kad net istoriškai žiūrint, sunkiai buvo sprendžiamas vienas ar kitas klausimas, nesvarbu, tai būtų tarptautinis reguliavimas ar atskirų valstybių nacionalinis lygmuo. Antra, istoriškai atskleidus reguliavimo genezę, aiškiau galima nagrinėti ir analizuoti dabarties reguliavimo pagrindimą, o taip pat ir trūkumus bei problematiką. Trečia, istorinė atskirų institutų raida akivaizdžiai parodo atskirų teisės normų prasmę ir jų aiškinimo subtilybes, o taip pat kartais padeda atsakyti į klausimą, ar apskritai yra reikalingas vienas ar kitas institutas, ir kaip jis turėtų būti keičiamas ar net panaikinamas. Istoriskai buvo nagrinėjama ir teismų praktikos pozicijų kaita, filosofinių srovių susiformavimas ir įtaka teisiniam reguliavimui.

Lyginamasis tyrimo metodas. Labai stipriai šio tyrimo metodas pasireiškė lyginant tarptautinių sutarčių, ES teisės aktų ir nacionalinių įstatymų normas, turint omenyje tai, kad dauguma nacionalinio įstatymo normų yra susijusios su tarptautinių sutarčių ir ES teisės aktų nuostatomis. Atskirų teisės aktų normų lyginimas nebuvo kaip betikslė būtinybė, - tuo norėta parodyti nacionalinių nuostatų kilmę ir esančius skirtumus, pranašumus ar trūkumus. Kitaip tariant, tai labiausiai pasireiškė lyginamąja atskirų normų analize, gretinimu ar supriešinimu.

Tyrimas, kaip minėta, turi kelis tikslus, iš kurių vienas yra ir fundamentalių žinių pateikimas. Todėl kartais pavyzdžiai iš atskirų valstybių jurisdikcijų yra pateikiami būtent pateikti reikalingus to reiškinių (instituto) visapusiškam pažinimui. Tačiau žymioje tyrimo dalyje lyginamasis tyrimo metodas buvo naudojamas iš esmės pagrindiniam tikslui – kiek įmanoma išsamiau išanalizuoti ir atskleisti atskirų institutų prasmę bei taikymo ir aiškinimo ypatumus, todėl dažnu atveju tyrimo objektu buvo laikoma konkreči problema, įvertinant ir analizuojant jos sprendimą ar reguliavimą paskirose jurisdikcijose.

Teleologinis tyrimo metodas. Šis tyrimo metodas iš esmės vaidino panašų vaidmenį, kaip ir istorinis tyrimo metodas. Daugiausiai šiuo tyrimo metodu buvo remtasi, nagrinėjant ES teisės aktų rengimą ir jų dabartinį aiškinimą, taip pat atskirų valstybių tam tikrus reguliavimo klausimus. Šis tyrimo metodas buvo naudojamas ir netiesiogiai, kadangi jis buvo plačiai taikytas ir naudotuose įvairiuose doktrinos šaltiniuose, ypač atskirų valstybių įstatymų, tarptautinių sutarčių ar ES teisės aktų komentaruose.

Tyrimų aprobavimas. Dalyvauta įvairiose tarptautinėse konferencijose: “Autorių teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius: tendencijos ir perspektyvos” (tarptautinė mokslinė konferencija, Vilnius, 2004 m. gruodžio 14 d. (pranešėjas); “Apsaugos nuo nesąžiningos konkurencijos harmonizavimo tendencijos Europoje” (tarptautinis kongresas, Budapeštas, 2005 m. birželio 16-18 d.) (pranešėjas); “Šiuolaikinės civilinės teisės vystymosi tendencijos ir perspektyvos” (tarptautinė mokslinė konferencija, Vilnius, 2005 m. rugsėjo 15– 17 d.) (organizacinio komiteto pirmininkas, pranešėjas); “Teisė ir atsakomybė” (nacionalinė mokslinė konferencija, Vilnius, 2005 m. gruodžio 12 d.) (organizacinio komiteto narys, pranešėjas); “Intelektinės nuosavybės teisių gynimo problemos skaitmeninėje aplinkoje ” (nacionalinė konferencija, 2005 m. gruodžio 2 d.) (pranešėjas); “Prekių ženklų naudojimas versle ir prekyboje ” (tarptautinis seminaras, Vilnius, 2006 m. balandžio 26–27 d.); “Europos intelektinės nuosavybės teisių sutarčių teisė” (tarptautinė konferencija, Berlynas, 2006 m. spalio 5-7 d.) (pranešėjas); „Pramoninės nuosavybės apsauga“ (nacionalinė konferencija, 2007 m. balandžio 26 d., Vilnius (pranešėjas); „Europos prekių ženklų vystymosi tendencijos“ (tarptautinis simpoziumas, 2007 m. spalio 4-6 d., Berlynas) (komentatorius); “Privatinės teisės internacionalizavimas ir europiejavimas“ (tarptautinė konferencija, 2008 m. balandžio 18 d. Vilnius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo organizuota konferencija) (pranešėjas); Pasaulinis ATRIP Intelektinės nuosavybės kongresas (moto: „Can One Size Fit All“) (2008 m. liepos 21-23 d., Miunchenas (pranešėjas).

Taip pat dalyvauta rengiant Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą (2003 m. naują redakciją, 2006 m. pakeitimus ir papildymus), 2006 m. Patentų, Prekių ženklų, Dizaino, Puslaidininkinių gaminių topografijų teisinės apsaugos įstatymų pakeitimus, susijusius su Direktyvos 2004/48/EB nuostatų įgyvendinimu.

Pažymėtina, kad parengti mokslo darbai yra literatūros šaltiniai studijuojantiems intelektinės nuosavybės teisę, taip pat jų rezultatai naudojami dėstant šio dalyko kursą Vilniaus universitete.

II. TEIKIAMŲ DARBŲ APIBŪDINIMAS PAGAL TEMAS

1. Autorių teisių apsaugos klausimai

1.1. Publikacijų bendras apibūdinimas

Pagrindinė mokslinių tyrimų sritis yra *autorių teisių apsauga*. Šios teisės srities atliktų mokslinių tyrimų rezultatai išreikšti šiuose habilitacijos procedūrai teikiamuose darbuose: (1) monografijoje MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisė*. 1 tomas. Vilnius: Justitia, 2008 (680 p.); (2) moksliniame straipsnyje MIZARAS, Vytautas. Lithuanian Copyright: Historical and Modern Aspects and Trends of Development. *Journal of the Copyright Society of the USA*. Vol. 54, Nr.4, 2007, p. 829-860; (3) mokslo darbe MIZARAS, Vytautas. Lithuanian Copyright Law. In *Copyright throughout the World* (ed. Silke von Lewinski), Volume 2. Thomson Reuters/West, 2008, §§ 24:1–24:56; (4) mokslo darbe MIZARAS, Vytautas. Autorių teisės ir gretutinės teisės. In *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje* (Bublienė, Danguolė; Mizaras, Vytautas et. al.). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 68 – 112; (5) moksliniame straipsnyje MIZARAS, Vytautas. Das Urheberrecht in der Republik Litauen. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht. Internationaler Teil*, nr. 4 (2002), p. 303-314.

Iš nurodytų mokslinių darbų apimties ir turinio prasme išsamiausia yra monografija. Monografija skirta, viena vertus, kompleksiniam-sisteminiam autorių teisės instituto klausimų analizei, kita vertus, tai laikytina ir kompleksiniu Europos Sąjungos teisės aktų autorių teisės srityje įgyvendinimo Lietuvos nacionalinėje teisės sistemoje tyrimu. Šio monografinio tyrimo tikslas buvo perteikti fundamentalias žinias apie autorių teisę: atskleisti autorių teisės principus, autorių teisės turinį sudarančių institutų kilmę, jų aiškinimo ir taikymo aspektus Lietuvoje, Europos Sąjungos teisėje bei kitose didžiosiose valstybėse, įvertinti autorių teisės raidos tendencijas, mokslo pažangą, išskirti esamas teisinio reguliavimo spragas, teisės taikymo ir aiškinimo problemas bei jų šalinimo variantus. Kadangi dauguma nacionalinių autorių teisės normų yra įgyvendinančios Europos Sąjungos teisės aktų nuostatas, daug dėmesio monografijoje buvo skiriama nacionalinių teisės normų gretinimui su Europos Sąjungos teisės aktų nuostatomis. Paminėtina, kad 2008 metais buvo išleistas knygos „Autorių teisė“ 1 tomas, o 2009 m. bus išleistas šios knygos 2 tomas. Pirmojo tomo pirmoji dalis skiriama bendriesiems autorių teisės klausimams: autorių teisės sampratai, reikšmei, istorinei raidai, filosofiniams pagrindams, šaltiniams, autorių teisės principams ir autorių teisės bei kitų intelektinės nuosavybės institutų tarpusavio ryšiui ir skirtumams. Antrojoje dalyje analizuojami autorių teisės objektai ir subjektai. Trečioji pirmojo tomo dalis yra pati svarbiausia pagal turinį ir didžiausia pagal apimtį dalis, skirta autorių teisės ir jų apribojimams. Šioje dalyje išsamiai

analizuojamos autoriaus asmeninės neturtinės teisės ir turtinės teisės, taip pat turtinių teisių apribojimai, tarp jų ir galiojimo terminai. Autoriaus teisių analizei pasirinkta sąmoningai apgalvota struktūra: samprata, reguliavimas lyginamuoju aspektu, tarptautinėse sutartyse ir Europos Sąjungos teisės aktuose, turinys, jo taikymo ir aiškinimo aspektai, tarp jų esamos reguliavimo ar aiškinimo spragos ir problemos.

Knygos antrasis tomas susidės taip pat iš trijų dalių: pirmojoje dalyje nagrinėjami gretutinės teisės (atlikėjų, fonogramų gamintojų, transliuojančiųjų organizacijų, pirmojo audiovizualinio įrašo gamintojo teisės), duomenų bazės gamintojo *sui generis* teisės; antrojoje dalyje analizuojami autorių teisių ir gretutinių teisių įgyvendinimo ir gynimo klausimai, o paskutinioji antrojo dalis skiriama autorių teisei Europos Sąjungoje. Matome, kad abu knygos tomai suskirstyti į sąlyginai savarankiškus klausimus.

Moksliniai straipsniai anglų kalba ir vokiečių kalbomis skirti Lietuvos autorių teisių apsaugos sisteminiam įvertinimui, įskaitant istorinius ir dabarties teisinio reguliavimo, doktrinos ir teismų praktikos aspektus. Pažymėtina, kad šie moksliniai straipsniai skirti užsienio valstybių teisininkų visuomenei.

1.2. Tyrimų rezultatai ir svarbiausi teiginiai

1. Autorių teisės *paskirtis ir pagrindinė funkcija* yra reguliuoti trejopo pobūdžio interesų konfliktus ir rasti šių interesų balansą: autorių, kūrinių naudotojų (tarpininkų tarp autorių ir visuomenės) ir vartotojų (visuomenės) interesus. Iš esmės nuo pat autorių teisės atsiradimo istoriniu atžvilgiu pradžios, nuo pat pirmųjų rašytinių autorių teisės šaltinių, šio instituto reguliavimas buvo skirtas skirtingų interesų subalansavimui.

Autorių teisių *apsaugos apimtį* ir istoriniu, ir dabarties laikotarpiu labiausiai sąlygoja: paskirose valstybėse propaguotos filosofinės teorijos, įtakojančios skirtingą kai kurių konceptualių klausimų reguliavimą ir aiškinimą; politinės, ekonominės, techninės pažangos priežastys ir motyvai; politinis kompromisas tarptautiniu ar Europos Sąjungos lygiu; globalizacijos procesai.

Lietuvos autorių teisė neturi konceptualių šios srities reguliavimo tradicijų, o pastaruoju laikotarpiu šioje jurisdikcijoje pasireiškia ne visiškai išgrynintas, perimtas iš Europos Sąjungos teisyno ir tarptautinių sutarčių pakankamai fragmentinis, sudėtingas autorių teisių apsaugos suregulavimas.

2. Autoriaus *asmeninių neturtinių teisių* reguliavimas Lietuvos pozityviojoje teisėje, doktrinoje ir teismų praktikoje iš esmės formaliaja prasme apsiriboja tik Berno konvencijoje

numatytos minimalios teisinės apsaugos užtikrinimu. Tačiau Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (toliau – ATGTĮ) normas aiškinant sistemiškai su bendromis civilinės teisės normomis, darytina išvada, kad be autoriaus sutikimo pirmą kartą viešai paskelbus kūrinį, arba autoriaus interesas atšaukti kūrinį iš apyvartos dėl objektyvių priežasčių pasikeitus jo įsitikinimams, gali būti ginama bendrųjų asmeninių neturtinių teisių – teisės į privatų gyvenimą ir (ar) teisės į orumą - pažeidimo pagrindu, aišku, pastarosios atveju įrodžius, kad minėti veiksmai kenkia autoriaus, kaip žmogaus orumui.

Lietuvoje, remiantis kitų kontinentinės Europos valstybių praktika ir doktrina, turi būti pripažįstamas *autoriaus asmeninių neturtinių interesų ir turtinių teisių į kūrinį turėtojų interesų derinimo principas* ne tik tais atvejais, kurie specialiai numatyti įstatyme, bet ir kitais, jeigu, kaip minėta, tai reikalinga vadovaujantis sąžiningumo ir protingumo principais. Kitaip tariant, turėtų būti ir toliau pripažįstama autoriaus asmeninių neturtinių teisių ribojimo galimybės, ypač kiek tai susiję su kūrinio naudojimu elektroniniais ryšiais, taip pat tais atvejais, kai kūrinio naudojimas susijęs su didelių investicijų panaudojimu.

Egzistuojantys autoriaus asmeninių neturtinių teisių reguliavimo paskirų ES valstybių narių teisėje skirtumai, yra prielaidos šių teisių reguliavimo derinimui ES. Tai nebūtų visiškai nauja idėja ES teisės politikos požiūriu, nes jau 1995 m. liepos 19 d. Žaliojoje knygoje „Autorių teisės ir gretutinės teisės informacinėje visuomenėje“ buvo akcentuotas autoriaus *asmeninių neturtinių teisių apsaugos derinimo poreikis*. Daugiausiai autoriaus asmeninių neturtinių teisių reguliavimo derinimo svarbą lemia skirtingas valstybių narių požiūris į šių teisių perdavimo ir atsisakymo galimybes, taip pat per daug išbalansuotas ir absoliučiai kol kas nuo teismų praktikos priklausomas jų ribojimo klausimų aiškinimas. Paminėti aspektai susiję su laisvo prekių / paslaugų judėjimo ir vienodos konkurencijos tvarkos užtikrinimu ES vidaus rinkoje, todėl tai turėtų būti pakankamas kompetencijos įrodymas derinti šios srities reguliavimą.

3. Lietuvos autorių teisei būdingas *autorių turtinių teisių* reglamentavimo partikuliarizmas, kuris labiausiai įtakotas fragmentiškai šiuos klausimus reguliuojančių ES teisės aktų. Tą iš dalies sąlygojo tai, kad Lietuva, priešingai, negu, kad, pavyzdžiui, didžiosios Europos valstybės (Prancūzija, Vokietija, Jungtinė Karalystė) neturėjo jokių tradicijų. Teisinio aiškumo Lietuvos autorių teisėje nesukelia pakankamai detalus ir labai formalizuotas viešo atlikimo ir viešo paskelbimo sąvokų įtvirtinimas įstatyme. Būtų galima viešo atlikimo ir viešo paskelbimo teises sujungti ir jas pavadinti „viešo perteikimo“ ar „kūrinio perteikimo visuomenei“ teise. Šios teisės apibūdinimas galėtų būti toks: kūrinio viešo perteikimo teisė – tai kūrinio autoriaus išimtinė teisė viešai atlikti kūrinį bet kokia forma ir būdais (gyvai ar panaudojant technines priemones)

toje vietoje, kurioje yra visuomenės nariai, kuriems ir perteikiamas kūrinys, taip pat bet koku būdu kūrinio perdavimą per nuotolį (bet kokiais būdais transliuojant, retransliuojant ar padarant viešai prieinamu kompiuterio tinklais). Taip būtų akcentuotas pagrindinis skirtumas tarp šių turtinių teisių – kūrinio perteikimo nuotolis. Be to, taip būtų išvengta termino „viešas paskelbimas“ dviprasmišio vartojimo – tiek kalbant apskritai apie pirmą kartą, kai kūrinys padaromas viešai prieinamu visuomenei, tiek apie konkretų naudojimo būdą – transliavimo, retransliavimo ar kitokio viešo perdavimo.

Atsižvelgiant į tai, kas paminėta, ATGTĮ 15 straipsnio norma, numatanti autorių turtines teises, galėtų būti formuluojama taip: autorius turi išimtinės teises leisti arba uždrausti bet kokius veiksmus, susijusius su kūrinio atgaminimu ir viešu naudojimu bet kokiais kitais būdais, ypač viešu platinimu, viešu perteikimu (atlikimu, transliavimu, retransliavimu ir kitokiu perteikimu visuomenei), viešu rodymu ir perdirbimu. Taip pat atskiru sakiniu galima būtų pažymėti, kad autorius turi ir kitas specialiai įstatyme numatytas teises gauti atlyginimą: pavyzdžiui, teisę gauti atlyginimą viešai perpardavus dailės kūrinio originalą (*droit de suite*), teisę į atlyginimą už knygų panaudą bibliotekose. Šios teisės nėra išimtinės teisės, tačiau ekonominių interesų atžvilgiu svarbios autoriui.

Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme specialiai turi būti sureguliuotas „*europinio transliavimo per palydovą*“ būdas. Įvertinant kitų valstybių autorių teisės įstatymuose įtvirtintas, 1993 m. rugsėjo 27 d. Europos Bendrijų Tarybos direktyvą 93/83/EEB įgyvendinančias, normas, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas turėtų būti papildytas tokiomis nuostatomis:

(i) tais atvejais, kai autorių teisės saugomi objektai transliuojami per palydovą Europos ekonominės erdvės valstybės teritorijoje, laikoma, kad transliavimas, kaip saugomų objektų naudojimo veiksmas, atliktas išimtinai toje valstybėje narėje;

(ii) jeigu transliavimas atliktas valstybės teritorijoje, kuri nėra Europos ekonominės erdvės valstybė, ir kurioje negarantuojamas toks apsaugos lygis, koks numatytas 1993 m. rugsėjo 27 d. Europos Bendrijų Tarybos direktyvos 93/83/EEB II skyriuje, laikoma, kad transliavimas atliktas toje Europos ekonominės erdvės valstybėje: (a) kurioje yra palydovinio ryšio žemėje stotis, per kurią perduodami programos signalai į palydovą, arba (b) kurioje transliuojanti organizacija, užsakiusi viešą transliavimą per palydovą, turi savo pagrindinę buveinę, jeigu nėra (a) punkte nurodytos sąlygos.

(iii) transliavimu per palydovą pagal aukščiau paminėtus (i) ir (ii) punktus laikomas programų perduodančių signalų įvedimas į nepertraukiamą komunikacijos grandinę, vedančią į

palydovą ir žemyn link žemės, kuri atlieka už tai atsakinga ir ją kontroliuojanti transliuojanti organizacija.

4. *Autoriaus turtinių teisių apribojimų institutas* taip pat reikalauja reformų, kurios išimtinai susijusios su šio instituto funkcionalumu ir apribojimus reguliuojančių normų racionaliomis taikymo galimybėmis. Išskirtinos dvi pagrindinės reformų kryptys.

Pirmoji reformos kryptis susijusi su lankstesniu „trijų pakopų testo“ sąlygų aiškinimu. Galima kelti klausimą, ar nereiktų atsisakyti *numerus clausus* principo, o kartu ir pirmosios „trijų pakopų testo“ sąlygos, t. y. kad apribojimai ar išimtys turi būti aiškiai numatyti nacionaliniuose įstatymuose arba juose aiškiai ir atskirai turi būti apibūdinta jų taikymo apimtis. Reikia svarstyti arba „trijų pakopų testo“ pirmosios sąlygos formuluotės keitimą arba liberalizuoti jos aiškinimą. Tas gali vykti tokia kryptimi, kad sąvoka „atskiri (arba tam tikri) specialūs atvejai“ būtų aiškinama, jog apribojimai paprastai numatomi įstatymų leidėjo, tačiau tai neužkertama kelio teismui, laikantis antrosios ir trečiosios „trijų pakopų testo“ sąlygų (t. y. kūrinio ar gretutinių teisių objekto naudojimas neturi prieštarauti įprastiniam jo naudojimui, ir autoriaus turtinių teisių apribojimai neturi nepagrįstai pažeisti teisėtų autoriaus ar kito šių teisių subjekto interesų), o taip pat proporcingumo principo, ir ypač atsižvelgiant į kokybinį reikalavimą – specialius tikslus, tenkinant visuomenės interesą, pasikeitus visuomeniniams santykiams praplėsti arba susiaurinti ar kitaip modifikuoti įstatyme nustatyto apribojimo taikymo apimtį. Tai gali būti aktualu visuomenės interesui užtikrinti tam tikrose srityse, ypač susijusiose žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių, veiksmingos konkurencijos antrinėse rinkose, mokslo pažangos, taip pat paskirų intelektinės nuosavybės teisių rūšių apribojimų suderinimo užtikrinimu.

Kita reformos kryptis – tobulinti kai kurių esamų autoriaus turtinių teisių apribojimų reguliavimą. Besikeičiantys visuomeniniai santykiai ir atsiradusios naujos techninės bei technologinės galimybės sąlygoja poreikį keisti šių autoriaus turtinių teisių apribojimų reguliavimą, t. y. praplėsti įstatyme įtvirtintų apribojimų taikymo apimtį ir (ar) sąlygas. Išskirsime svarbiausius pokyčių poreikius atitinkančius atvejus.

(a) Kūrinio panaudojimui mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 22 str. 1 d. 1 p.). Šis autoriaus turtinių teisių apribojimo taikymas turėtų būti praplėstas ne tik išleistiems (t. y. pagamintų materialių kūrinių egzempliorių atžvilgiu), bet ir kitaip viešai paskelbtiems (pvz., kompiuterių tinklais) kūriniams. Be to, reiktų svarstyti šio apribojimo taikymą viešo paskelbimo padarant kūrinį viešai prieinamu kompiuterių tinklais

teisės atžvilgiu. Pastaruoju atveju, kaip toliau minėsime, reiktų svarstyti ir atlyginimo (kompensacijos) autoriams mokėjimo galimybę.

(b) Kūrinių naudojimas elektroniniu būdu bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 22 str. 1 d. 3 p.). Reiktų svarstyti (pirmiausiai, Europos Sąjungoje galiojantį šio apribojimo reguliavimą) kiek tai susiję su galimybe padaryti kūrinio ar kito autorių teisės saugomo objekto kopiją kitokia forma, negu ta, kurią turi minėtosios įstaigos (pvz., suskaitmeninti), ir padaryti viešai prieinamo kompiuterių tinklais ne tik tų įstaigų patalpose, bet ir online būdu (internete), taip sudarant galimybę neiti į biblioteką ar archyvų patalpas, o reikiamą informaciją galima būtų rasti ir gauti internetu. Šiuo atveju irgi reiktų galvoti apie atlyginimo (kompensacijos) autoriams mokėjimo galimybę.

(c) Aktualių laikraščių straipsnių, aktualių televizijos ar radijo transliuojamų laidų (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 24 str. 1 d. 1 p.), pranešimai apie dienos įvykius (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 24 str. 1 d. 2 p.), viešos kalbos (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 24 str. 1 d. 3 p.). Šio apribojimų taikymas turėtų būti taikomas ne tik atgaminimo ir viešo paskelbimo teisei, bet ir platinimo teisei.

Tačiau praplėtus minėtų apribojimų taikymo apimtį, reikia turėti omenyje „trijų pakopų testo“ antrąją ir trečiąją sąlygas, o būtent, kad nebūtų neproporcingai pažeidimai autorių interesai ir apribojimas nepradėtų konkuruoti su įprastu kūrinių naudojimu. Todėl iš esmės kartu turėtų būti svarstomas „priverstinių licencijų“ numatymas, t. y., kai kūrinys gali būti naudojamas be autoriaus leidimo, bet mokant atlyginimą (tai ypač aktualu praplėtus apribojimo mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais taikymo apimtį).

Tobulinant esamą kai kurių apribojimų taikymo mechanizmą, ypač kiek tai susiję su kūrinių atgaminimu asmeniniais tikslais bei reprografijos būdu, įtraukiant visas atgaminimo laikmenas ir įrangą į „apmokestinamų objektų“ sąrašą, neatsilikant nuo realios informacinių technologijų rinkos.

5. Įstatymų leidėjas turi imtis veiksmų, siekiant pašalinti pozityviosios Lietuvos autorių teisės ir ES autorių teisės aktų nuostatų tinkamo įgyvendinimo spragas. Tai susiję su kelių esminių Lietuvos ATGTĮ ir ES direktyvų privalomojo pobūdžio nuostatų neatitikimų šalinimu: (a) Direktyvos 93/83/EEB nuostatas, susijusias su europiniu transliavimu per palydovą (apie tai jau buvo užsiminta); (b) Direktyvos 93/89/EEB 2 straipsnio 2 dalies nuostata, susijusi su turtinių teisių į audiovizualinį kūrinių terminų skaičiavimu (pagal Direktyvos 93/89/EEB 2 straipsnio 2 dalį, kuri yra imperatyvaus pobūdžio, teisės į audiovizualinį kūrinių pasibaigia praėjus 70 metų po paskutiniojo iš šių asmenų mirties: pagrindinio režisieriaus, scenarijaus autoriaus, dialogų

autoriaus ir muzikos, specialiai sukurtos audiovizualiniam kūriniai, autoriaus mirties. Tuo tarpu ATGTĮ 35 straipsnio 4 dalyje yra nurodyti dar du subjektai (t. y. dailininkas ir operatorius), kurių Direktyvos nuostata nemini, ir dėl to ši ATGTĮ norma neatitinka nurodytosios Direktyvos nuostatos); (c) Direktyvos 92/100/EEB (kodifikuotos Direktyvos 2006/115/EB redakcijos) 2 straipsnio 1 dalies (c) punkto nuostatos, reglamentuojančios audiovizualinio pirmojo įrašo sampratą (kai gretutinių teisių objektas saugomas ne tik audiovizualinio kūrinio pirmasis įrašas, bet ir nebūtinai kūrinio audiovizualinis įrašas; tuo tarpu pagal Lietuvos įstatymą gretutinių teisių objektas apibūdintas būtent audiovizualinio kūrinio pirmasis įrašas); (d) Direktyvos 2001/29/EB 7 straipsnio 1 dalies nuostatą dėl atsakomybės už elektroninės informacijos apie teisių valdymą taikymo (t. y. įstatyme būtina išskirti dvi skirtingas subjektyvias sąlygas, orientuotas į skirtingus veiksmus (objektus): pirmąją – tyčią – orientuojamą į pačios informacijos apie teisių valdymą apsaugos pažeidimą, o antrąją – tyčią arba neatsargumą – į išimtinių teisių pažeidimą).

6. Vertinant dabartinį autorių teisės apsaugos reglamentavimą, visgi pakankamai aiškiai pasireiškia požiūris į autorių teisę, kaip nuosavybę, tiesa, specifinę, bet vis vien nuosavybę. Iš to pozityviojoje teisėje stipriai yra akcentuojamas autorių teisių išimtinis absoliutus pobūdis, naudojimo kontrolė, akcentuojant autorių ar kitą teisių subjektą kaip viešpataujančią trečiųjų asmenų atžvilgiu dėl savo kūrybos ar su ja susijusios veiklos rezultato. Keltas klausimas tolesnėms diskusijoms, *ar koncepcine prasme nereiktų modifikuoti autorių teisės apsaugos sistemos tokia kryptimi, kad būtų palaipsniui pereinama nuo griežto autorių teisės kaip nuosavybės traktavimo prie funkcionalumo pagrindu užtikrintos apsaugos*. Kitaip tariant, reikėtų svarstyti, ar nevertėtų suteikti apsaugos tokia apimtimi, kiek pagrįstai ir protingai gali būti ji pateisinama, atsižvelgiant į autoriaus, kaip kūrėjo, arba (ir) kitų saugomų teisių subjektų asmeninių interesų ir ekonominių interesų užtikrinimą. Asmeninių interesų apsaugos poreikio ribos galėtų būti tokios: (a) autorystės teisė saugoma plačiausiai ir negali būti atveju, kai jos nepaisymas būtų pateisinamas; (b) teisės į kūrinio neliečiamybę apsauga turi būti konstruojama vadovaujantis, pirma, kūrėjo asmenybės, jo garbės ir orumo pagarba, antra, minėta, autoriaus ir kūrinio naudotojų teisėtų interesų protingo ir sąžiningo derinimo principu. Autoriaus turtinių teisių apsaugos ribos turėtų būti orientuotos į dabarties taisyklę, kad autoriui ar kitam teisių subjektui turi būti užtikrinta: (a) investicijų į kūrybą ar intelektinės veiklos ar su ja susijusios veiklos produktų gamybą grąža; (b) investicijos į tolesnę kūrybą ir su ja susijusią veiklą; (c) autoriaus ir kitų teisių subjektų turtinių interesų patenkinimą leidžiant uždirbti kontroliuojant kūrinį ar kitų saugomų objektų naudojimą ir (arba) dalyvaujant naudodami, gautos iš šių objektų naudojimo, paskirstyme.

7. Reiktų pradėti svarstyti išimtinių teisių suteikimo apimčių peržiūrėjimo klausimą, t. y. ar tokia plati šiuo metu pripažįstamų išimtinių teisių apimtis yra atitinkanti minėtuosius funkcionalios autorių teisių apsaugos kriterijus. Tai aktualu, galvojant apie galimybės teisių subjektams gauti naudą užtikrinimą. Todėl, ypač *kai kalbame apie autorių teisės saugomų objektų naudojimą elektroninių ryšių tinklais, galėtų būti pereinama nuo išimtinės teisės viešai padaryti kūrinių ar gretutinių teisių objektą kompiuterių tinklais, prie teisės į atlyginimą už naudojimą tokiu būdu tinkamo įgyvendinimo mechanizmo sukūrimo*, išsaugant teisę drausti, jeigu teisė į atlyginimą yra pažeidžiama, arba, jeigu neproporcingai pažeidžiami autoriaus asmeniniai neturtiniai interesai. Toks siūlymas grindžiamas ir racionalumo argumentu, nes galima teigti, kad vien išimtinių „leidimų ir draudimų metodika“ pagrįsta autorių teisių apsauga iš esmės šių dienų visuomeniniams santykiams, atsižvelgiant į technologijų pažangą, netinka, nes neegzistuoja pajėgus kūrinių naudojimo elektroninių ryšių tinkluose mechanizmas, užtikrinantis, kad teisių turėtojai nepatirtų neproporcingų nuostolių dėl pagal galiojančią teisę neteisėtų veiksmų.

2. Autorių teisių ir kitų intelektualinės nuosavybės teisių gynimo klausimai

Ši mokslinių tyrimų kryptis išskiriama atskirai dėl to, kad: *pirma*, intelektualinės nuosavybės teisių gynimo klausimų analizė sudaro vieną iš didesnių parašytų mokslinių straipsnių dalį, ir šią sritį autorius laiko pagrindine savo mokslinių tyrimų kryptimi; *antra*, ši teisės sritis, atsižvelgiant į esamą problematiką, laikytina atskiro dėmesio verta tyrimų ir jų rezultatų sritimi.

2.1. Publikacijų bendras apibūdinimas

Pažymėtina, kad 2003 m. buvo išleista atskira monografija - MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003 (376 p.), skirta autorių teisių gynimo klausimų analizei. Tačiau ši monografija, nežiūrint į jos nurodymą bendrame publikacijų sąrašė, neteikiama habilitacijos procedūrai, kadangi ji buvo parengta 2002 m. gegužės 23 d. Vilniaus universitete apgintos disertacijos „Civiliniai autorių teisių gynimo būdai“ pagrindu.

Po disertacijos parengimo autorių teisių ir kitų intelektualinės nuosavybės teisių gynimo klausimais parengti šie moksliniai straipsniai: (1) MIZARAS, Vytautas. Autorių teisių ir gretutinių teisių gynimo būdų reglamentavimas tarptautinėse sutartyse ir Europos Sąjungos teisės aktuose. *Teisė*, T. 44, 2002, p. 86-101; (2) MIZARAS, Vytautas. Neturtinės žalos atlyginimas už autorių ir atlikėjų teisių pažeidimą. *Teisė*. T. 47, 2003, p. 87-104; (3) MIZARAS, Vytautas. Prevencinis autorių teisių ir gretutinių teisių gynimas. In *Autorių teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius: aktualijos ir perspektyvos*. LR kultūros ministerija, Vilniaus universitetas, Mykolo Romerio universitetas, 2004, p. 85-112; (4) MIZARAS, Vytautas.

Asmenys, turintys *locus standi* intelektinės nuosavybės gynimo bylose. In *Civilinio proceso pirmosios instancijos teisme reforma Baltijos jūros regiono valstybėse ir Centrinėje Europoje*. Vilnius: VU leidykla, 2004, p. 17-32; (5) MIZARAS, Vytautas. Intelektinės nuosavybės teisių gynimo reglamentavimo novelos Europos Bendrijos teisėje: pagrindiniai principai. *Teisė*, t. 55, 2005, p. 95-118; (6) MIZARAS, Vytautas. Kompensatorische Rechtsfolgen von Immaterialgüterrechtsverletzungen: Rechtslage nach dem litauischen Recht und Überlegungen zu den Umsetzungsaspekten der Richtlinie 2004/48/EG zur Durchsetzung. *GRUR Int.*, 2006, Heft 12, p. 979-986; (7) MIZARAS, Vytautas. Компенсаторные правовые последствия нарушения неимущественных субъективных прав. *Теорія і практика інтелектуальної власності*, 3 (35) 2007, p. 42 – 56; (8) MIZARAS, Vytautas. Intelektinės nuosavybės teisių gynimo reguliavimo novelos: Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/48/ EB-materialiniai teisių gynimo būdai, neturintys kompensacinio poveikio. *Teisė*, t. 63, 2007, p. 59-75.

Mokslinius straipsnius aptariama tema galima suskirstyti į dvi grupes: straipsniai parengti iki 2004 m., kuriuose intelektinės nuosavybės teisių gynimo klausimai nagrinėjami remiantis tarptautinėmis sutartimis, nacionaliniais teisės aktais ir fragmentiškai ES teisės aktų nuostatomis, ir straipsniai parengti po 2004 m., kuriuose analizuojami klausimai, susiję su 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo nuostatomis ir jų įgyvendinimu Lietuvos teisėje.

2.2. Tyrimų rezultatai ir svarbiausi teiginiai

1. Atsižvelgiant ir įvertinant intelektinės nuosavybės teisių, kaip civilinės teisės objektų, specifiką *šių teisių gynimo priemonės ir būdai turi būti veiksmingi, proporcingi ir atgrasantys*. Kitaip tariant, ES įstatymų leidėjas ir valstybių narių įstatymų leidėjai, reguliuojant intelektinės nuosavybės teisių gynimo būdus, gali nevengti atgrasinimo nuo šių teisių pažeidimų poveikio. Atgrasinimo poveikis labiausiai pasireiškia numatant grynai prevencinio pobūdžio, tiek ir kompensacinio pobūdžio gynimo priemones ir būdus. Kita vertus, teisių gynimo būdų priemonių taikymas turi būti sąžiningas ir teisingas, t. y., kad taikant kiekvieną teisių gynimo priemonę ar būdą turi būti atsižvelgiama į konkretaus atvejo aplinkybes, specifinius bruožus, pažeistos teisės prigimtį ir specifiką bei ypatumus, teisės pažeidėjo motyvaciją, kaltę, kaltės laipsnį ir kt. Taip pat turi būti vadovaujamosi proporcingumo ir protingumo principais. Bet neturi būti pamirštama, kad teisių gynimo priemonių ir būdų teisingas taikymas turi būti teisingas ir ekonominiu požiūriu: turi tarnauti teisių turėtojo neigiamų pasekmių, atsiradusių dėl

jo teisių pažeidimo, kompensavimui, o ypač išreikalavimui naudos, kurią pažeidėjas gavo padarydamas teisių pažeidimą.

2. Bendriausia prasme *Direktyvos 2004/48/EB priėmimas vertintinas teigiamai, tačiau galima abejoti šio teisės akto tikslingumu*, kadangi bendrieji principai, kuriais grindžiamas intelektinės nuosavybės teisių gynimo priemonių ir gynimo būdų reglamentavimas, iš esmės nesiskiria nuo tarptautinės bendrijos TRIPS sutartyje numatytų bendrųjų įpareigojimų Pasaulio prekybos organizacijos valstybėms narėms. Be to, Direktyvoje esančios nuostatos savaime kelia abejonių, ar bus pasiekti keliama pagrindiniai harmonizavimo ir ekonominiai tikslai, ypač dėl Direktyvos 2 straipsnio 1 dalyje numatytos taisyklės, pagal kurią Bendrijos ir valstybių narių vidaus teisės aktuose galės būti nuostatos, kurios numatys palankesnes priemones teisių turėtojams.

3. Iš esmės dauguma *Direktyvos 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo nuostatų pagal savo esmę buvo ir iki šiol galiojančioje Lietuvos civilinėje teisėje*. Įstatymų leidėjas, įgyvendindamas Direktyvos nuostatas, daugiau stengėsi iš esmės pažodžiui priartinti nacionalinių intelektinės nuosavybės teisių apsaugą reglamentuojančių normų formuluotes *Direktyvos nuostatų turiniui*, matyt, labiausiai dėl dviejų priežasčių: (i) visų pirma, dėl politinių, siekiant išvengti Europos Komisijos pareigūnų, kurie vertins Direktyvos įgyvendinimą Lietuvos teisėje, pretenzijų dėl „nepažodinio“ įgyvendinimo, kas naujųjų valstybių narių atveju yra įprasta praktika; (ii) antra, toks įgyvendinimas atitinka Lietuvos teisės sistemos aktualijas, kadangi vis dar dominuoja formalus pozityviosios teisės taikymas, dažnai ignoruojant sisteminių teisės normų aiškinimą ir taikymą, todėl, net ir esant atitinkamoms nuostatomis CK, įstatymų leidėjas, ryžosi jas pakartoti, praplėsti specialiuose intelektinės nuosavybės teisės reglamentuojančiuose įstatymuose.

4. *Lietuva pasinaudojo galimybe, vadovaujantis Direktyvos 16 straipsniu, suteikiančiu teisę numatyti palankesnes teisių turėtojams gynimosi priemones*, kaip, pavyzdžiui, atskirai sureglamentuotą prevencinį ieškinį bei papildomas įpareigojimo nutraukti neteisėtų veiksmų darymą vykdymo užtikrinimo priemones. Be abejo, vien šių priemonių numatymas negarantuoja efektyvesnio gynimo mechanizmo, ypač dėl to, kad nuo atsakovo materialinės, finansinės padėties priklauso užtikrinimo priemonių pateikimo galimybės, tačiau jau vien tokios papildomos priemonės numatymas yra realus žingsnis siekiant efektyvesnio gynimo.

5. Lietuvos intelektinės nuosavybės teisių įstatymuose numatytus kompensacinius teisių gynimo būdus pagal jų teisinius pagrindus galima suskirstyti į dvi grupes: (1) civilinės teisinės atsakomybės pagrindu taikomus ir (2) ne civilinės teisinės atsakomybės pagrindu taikomus. *Trys žalos kompensavimo civilinės atsakomybės pagrindu būdai*, t. y. padarytos turtinės žalos

atlyginimas, įskaitant galimybę reikalauti pažeidėjo gautą naudą pripažinti nuostoliais; kompensacijos vietoj nuostolių sumokėjimas (tik autorių teisių ir gretutinių teisių); atlyginimo, kuris turėjo būti sumokėtas, jeigu pažeidėjas būtų teisėtai naudojėsis įstatymo saugomais objektais, išreikalavimas (licencijos analogijos būdas), *pateisinami sudėtingu žalos apskaičiavimo, nustatymo ir įrodinėjimo buvimu. Iš pažeidėjo gautos naudos galima reikalauti ir remiantis civilinės atsakomybės pagrindu, ir remiantis nepagrįsto praturtėjimo kito sąskaita pagrindu, aišku, laikantis kiekvieno šio instituto taikymo sąlygų.*

6. *Padidinto licencijos atlyginimo intelektualinės nuosavybės teisių įstatymuose arba kompensacijos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme įtvirtinimas grindžiamas teisės politikos ir prevencijos bei atgrasinimo poveikio poreikiu taikant šiuos teisių gynimo būdus esant intelektualinės nuosavybės teisių pažeidimams.* Įprasto licencinio atlyginimo prevencijai pakaktų tik tuo atveju, jeigu pažeidėjas iš neteisėtų veiksmų negautų kokios nors didesnės naudos, lyginant su jo nauda esant teisėtiems veiksams. Tačiau praktikoje tai labai retai kada gali būti, nes pažeidėjas iš esmės visada pažeidimo atveju sutaupo gamybos, produkcijos vystymo, platinimo sistemos, įėjimo į rinką, darbo jėgos ir pan. išlaidas. Jeigu iš pažeidėjo neteisėtų veiksmų atveju gautos naudos atėmus naudą, kuri būtų gaunama esant teisėtiems veiksams, skirtumo suma būtų mažesnė už reikalaujamą licencijos atlyginimą, prevencijos poveikio nebūtų, o pažeidėjas neprisiimtų iš esmės jokios nuostolių atsiradimo rizikos. Be to, negalima pamiršti, kad teisės normos kuriamos ir jos galioja tam tikrai visuomenei, ir jomis reguliuojami tarp tos visuomenės narių atsiradę visuomeniniai santykiai. Lietuvą galima priskirti kol kas prie tų valstybių ir rinkų, kuriose intelektualinės nuosavybės teisių pažeidimas yra aukštesnio lygio, o tai taip pat pateisina didesnės prevencijos poreikį.

7. *Autoriaus ir atlikėjų asmeninių neturtinių teisių pažeidimas dar savaime nereiškia neturtinės žalos padarymo fakto, - šį faktą būtina įrodyti nukentėjusiajam.* Lietuvos teismų praktika priteisiant neturtinę žalą už autoriaus asmeninių neturtinių teisių pažeidimus yra kontraversiška: vienose bylose priteisiami pakankamai maži žalos dydžiai, kitose bylose, atvirkščiai, atsižvelgiant į kūrinio pobūdį ir originalumo jame pasireiškimo laipsnį bei naudojimo sritį, nustatomi neproporcingai dideli neturtinės žalos dydžiai.

8. Kalbant apie *laikinių priemonių ir prevencinių gynimo būdų tarpusavio santykį, įvertinus teismų praktikoje pasitaikančias klaidas, reiktų akcentuoti, kad laikinosios apsaugos priemonės ir materialiniai teisių gynimo būdai yra skirtingi institutai.* Tai gali būti argumentuojama tokiais argumentais. *Pirma*, skiriasi prevencinių procesinių gynimo priemonių ir būdų taikymo tikslai. Nežiūrint į tai, kad taikant prevencines gynimo priemones ir būdus siekiama ir bendro tikslo – apsaugoti autorių teisių ir gretutinių teisių turėtoją nuo daromo ar

gresiančio jo teisių pažeidimo, užkirsti jam kelią, tačiau prevencinių procesinių apsaugos priemonių taikymu siekiama ir kitų tikslų. Prevencinės priemonės skirtos užkirsti kelią pažeidimui, jomis siekiama ir užtikrinti teismo sprendimo, susijusio su teisių pažeidimu, vykdymą, o taip pat reikiamus byloje įrodymus, susijusius su teisių pažeidimu. skirtinga prevencinių procesinių apsaugos priemonių ir prevencinių gynimo būdų taikymo tvarka. *Antra*, prevencinės procesinės apsaugos priemonės gali būti taikomos ne tik prasidėjus teismo procesui, bet ir prieš bylos dėl teisių pažeidimo inicijavimą. Be to, šios priemonės taikomos teismui priimant dėl jų nutartį – teismo procesinį dokumentą, kuriuo paprastai byla neišsprendžiama iš esmės. Prevenciniai gynimo būdai taikomi tik teismo procese ir tik baigus nagrinėti bylą ar jos dalį (turima omenyje, jeigu priimamas dalinis teismo sprendimas). *Trečia*, skirtingas prevencinių gynimo priemonių ir prevencinių gynimo būdų teisinė prigimtis ir teisinis pobūdis. Priemonės paprastai yra procesinio teisinio pobūdžio - procesinės teisių gynimo priemonės, o prevenciniai teisių gynimo būdai yra materialinio teisinio pobūdžio reikalavimai, reiškiami dėl teisių pažeidimo. Kitaip tariant, prevencinės apsaugos priemonės nėra nauji savarankiški ir atskiri materialiniai civilinių teisių gynimo būdai, o tik priemonės, kurios padeda geriau užtikrinti civilinių teisių gynybą, t. y. materialinių teisių gynimo būdų taikymą. *Ketvirta*, skirtingi reikalavimai, būdingi prevencinių procesinių apsaugos priemonių ir prevencinių gynimo būdų taikymui, kuriuos lemia skirtinga jų teisinė kilmė ir skirtingas teisinis pobūdis. Taikant prevencines procesines priemones, turi būti laikomasi specialių taisyklių, numatytų procesiniuose įstatymuose, kurios paprastai susijusios su tokių priemonių taikymo tvarka, šalies, kurios atžvilgiu tokios priemonės taikomos, garantijomis, specialiomis pareiškėjo (ieškovo) pareigomis, specialiais prevencinių priemonių panaikinimo pagrindais arba vienos priemonės pakeitimo kita priemone galimybėmis. *Penkta*, skirtingas įrodymų standartas, t. y. pakankamumo laipsnis. Taikant laikinas apsaugos priemones pareiškėjas turi pateikti teismui pakankamą pagrindą įtarti (t. y. padaryti tik tikėtina), kad yra padarytas ar gresia būsimas teisių pažeidimas, lygiai taip pat, kiek ir susiję su jo, kaip turinčio teisę reikšti reikalavimus dėl teisių gynimo, padėtimi. Tuo tarpu, kai bylą nagrinėjant iš esmės sprendžiamas klausimas dėl materialinio teisių gynimo būdo taikymo, įrodymų standartas yra aukštesnis, t. y. teismas turi įsitikinti, t. y. įrodymai turi patvirtinti vieno ar kito fakto buvimą.

9. Pritariama tam, kad įgyvendinant Direktyvos 4 straipsnio (b) punkto nuostatas, intelektinės nuosavybės teises reglamentuojančiuose Lietuvos įstatymuose numatyta, kad *locus standi pripažįstamas intelektinės nuosavybės teisių turėtojams ir šių teisių išimtiniam licenciatams be jokių apribojimų.*

III. KITOS PUBLIKACIJOS

Minėta, kad šios apžvalgos autorius yra parengęs mokslo darbų ir kitais intelektinės nuosavybės teisės bei privatinės teisės klausimais, kurie nėra teikiami habilitacijos procedūrai. Kitos mokslinės publikacijos yra apie Bendrijos prekių ženklo apsaugos sistemos pagrindinius principus, deliktų teisės tam tikrus klausimus, atskirų sutarčių rūšis, atstovavimo santykius, tarp jų ir prokūrą, taip pat globą ir rūpybą. Išvardinsime šias mokslines publikacijas:

1) *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis (atsak. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009 (V. Mizaras parašė p. 371-452; p. 453-499 (kartu su A. Smaliuku ir R. Juzikiene); p. 535-567).

2) MIZARAS, Vytautas. Roma II reglamentas ir Lietuvos tarptautinė privatinė teisė. In *Private Law: Past, Present and Future. Liber Amicorum Valentinas Mikelėnas*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 87-113;

3) MIZARAS, Vytautas. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. In *Trends and Perspectives of the Development of Contemporary Civil Law* (ed. Vytautas Mizaras), Vilnius: Justitia, 2007, p. 51-75;

4) MIZARAS, Vytautas. Teisiniai atstovavimo santykiai: prokūros samprata ir ypatumai. *Justitia*, Nr. 1 (63), 2007, p. 32 – 42;

5) MIZARAS, Vytautas. Bendrijos prekių ženklo apsaugos sistemos pagrindiniai principai. *Justitia*, Nr. 3 (2004), p. 22-30; Nr. 4 (2004), p. 2-9;

6) MIZARAS, Vytautas. Lizingo sutarties sampratos aiškinimas pagal Civilinį kodeksą. *Justitia*, Nr. 1-2 (2003), p. 3-15;

7) MIZARAS, Vytautas. Pirkimo-pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse. *Justitia*, Nr. 3-4 (2003), p. 13-23; Nr. 5 (2003), p. 10-22; Nr. 6 (2003), p. 3-25;

8) MIZARAS, Vytautas in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 457 – 521;

9) MIZARAS, Vytautas in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 255 - 292.

10) MIZARAS, Vytautas; NEKROŠIUS, Vytautas. Das neue Zivil- und Zivilprozessrecht in Litauen. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, nr. 3 (2002), p. 466 - 492 (ISSN 0943-3929).

S U M M A R Y

Theoretical and Practical Aspects of the Protection and Enforcement of Copyright and other Intellectual Property Rights

The subject matter of the scientific studies comprises a study of key issues of the protection of copyright as well as enforcement of other intellectual property rights. The basic methods of study used in the works are comparative, historical and teleological. The model of legal regulation of the protection of intellectual property rights chosen is the one existing in the states of *droit d' auteur* and *copyright* systems, and based on this model the key issues of copyright protection are analysed by way of comparing and assessing the aspects provided for in the Lithuanian legislation.

Lithuania follows the *droit d' auteur* system. In general, the Lithuanian copyright law does not reflect any unique tradition. The development of intellectual property rights protection in Lithuania essentially coincided with the accession to international and regional organisations and to international agreements. When Lithuania decisively implemented one of its foreign policy aims — to become a member of the European Union — the approximation of its national law to the European Union legislation commenced in the field of intellectual property law as well as in the whole legal system.

The scientific monograph and the few scientific articles analyse the main aspects of the protection of copyright: main principles of copyright, legal sources, subject matter of the protections, the author or other copyright owner, contents of protection (economic rights and moral rights), limitations and exceptions, tendencies, problems and perspectives of the development of copyright.

The few scientific articles deal with the analysis of the implementation of the Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights. Legal remedies applied by the court when passing the decision on the merits can in principle be grouped into preventive (including also corrective) measures and compensatory remedies. The first group covers: (1) injunctions, (2) corrective measures, (3) alternative measures, (4) publication of judicial decisions, whereas the second group covers all possible ways of compensating for damages or, otherwise stated, damages. The laws also provide for the right of access to information, which as a copyright protection measure is applied in the course of judicial proceedings and facilitates the application of other measures

and remedies. The legislative provisions pertaining to requirements for collecting evidence and provisional measures are also to be attributed to the rules of a procedural nature. Paragraph 1(2)(b) of Article 13 of the Directive provides that the amount of damages can be set as a lump sum on the basis of elements such as at least the amount of royalties or fees that would have been due if the infringer had requested authorisation to use the intellectual property right in question. This provision has been implemented in Lithuanian legal acts, where it is envisaged that instead of requesting compensation for actual damages, right holders may claim royalties or fees which would have been due if the infringer had requested authorisation to use the works or other objects (i.e., had obtained a licence), and if the infringer acted intentionally or with gross negligence, in the amount of up to double such royalties and fees.

Key words: Lithuanian copyright law, enforcement of intellectual property rights, protection of copyright, civil remedies.

Spausdino Vilniaus universiteto leidykla

Universiteto g. 1, LT-01122 Vilnius

Tiražas: 40 egz.

ISBN 978-9955-33-404-0